

Doğu Afrika ve bilhassa Somali açıklarında yürütülen korsanlarla mücadele faaliyetlerine Türk donanması önemli katkılarda bulunmuştur ve halen bulunmaktadır.

NATO'nun Ortadoğu'ya Yönelik Politikası ve Kurumsal Programları

NATO's Policy and Institutional Programs Towards Middle East

Ali Oğuz DİRİÖZ

Bilkent Üniversitesi ÜİB Doktora Programı Araştırma Görevlisi
dirioz@bilkent.edu.tr

Abstract

Aside from the increase in NATO's out of area operations, the Organization's institutional relations with the Mediterranean and Middle Eastern countries have also expanded in recent years. In that respect, while after the end of the Cold War, throughout the 1990s, Partnership for Peace –Pfp cooperation had priority, it looks as if the Mediterranean Dialogue –MD and the Istanbul Cooperation Initiative –ICI will become increasingly important in the near future. The operations in Afghanistan, Somalia and Libya have reinforced the perception that NATO should further develop dialogue and cooperation with countries in its neighboring regions. Both the Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative set the efforts of cooperation with countries of the neighboring regions within a formal institutional framework. The New Strategic Concept adopted at the Lisbon Summit in November 2010, especially refers to these two institutional cooperation frameworks and thereby affirms that relations would be further developed with partner countries in the neighboring regions. Turkey, because of its geographic and cultural closeness to the Middle East, will assume important roles in NATO's partnerships towards the region for the purpose of increasing stability and security. Furthermore, Turkey should not shy away from such roles, as it is in Turkey's interest to have peace, stability, and prosperity in neighboring Middle East.

Türkiye'nin, Ortadoğu'ya olan coğrafi ve kültürel yakınlığından dolayı, bu bölgedeki güvenliği ve istikrarı arttırmaya yönelik işbirliği çalışmalarında önemli rol üstlenmesi beklenmektedir.

Giriş

NATO son yıllarda alan dışı operasyonlarının artmasının yanı sıra, Akdeniz ve Ortadoğu gibi yakın bölgesi ile olan kurumsal ilişkileriyle de daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan, 1990'larda eski Sovyet Bloku ülkeleriyle yapılan Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace – PfP) işbirliği – o dönem öncelikli görünürken, önümüzdeki dönemde Akdeniz Diyalogu (Mediterranean Dialogue – MD) ve İstanbul İşbirliği İnisiyatifi'nin (Istanbul Cooperation Initiative – ICI) daha çok ön plana çıkacağı anlaşılmaktadır. Afganistan, Somali ve Libya'daki operasyonlar da NATO'nun komşu bölgesi ile olan diyalog ve işbirliğini arttırması gerektiği algısını güçlendirmektedir. Akdeniz Diyalogu ile İstanbul İşbirliği İnisiyatifi'ni bölge ile olan işbirliği çabalarını kurumsal çerçevelere oturtmaktadır. 2010 Kasım ayında Lizbon'da kabul edilen NATO'nun yeni Stratejik Konsept'inde¹ de bu iki kurumsal çerçeveye özellikle atıfta bulunulmakta ve bu çerçevede ilişkilerin daha da geliştirileceği belirtilmektedir. Türkiye'nin, Ortadoğu'ya olan coğrafi ve kültürel yakınlığından dolayı, bu bölgedeki güvenliği ve istikrarı arttırmaya yönelik işbirliği çalışmalarında önemli rol üstlenmesi beklenmektedir. Ayrıca, Ortadoğu'nun gelişmiş, müreffeh, barışın egemen olduğu istikrarlı bir bölge olmasından en çok fayda elde edecek ülkelerden biri olarak Türkiye bu rollerden kaçınmamalıdır.

60 Sene Önce NATO'nun Güney Kanadı

NATO'nun, Soğuk Savaş döneminden bu yana Ortadoğu ile ilişkisi olmuştur. Amerikan Başkanı olmadan önce, dönemin NATO Avrupa Mütte-

fık Kuvvetler Komutanı (SACEUR) Eisenhower, NATO'nun güneydoğu kanadını düşünerek Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliklerini desteklemiştir.² Eisenhower'ın düşünce ve stratejisi, NATO'nun Yunanistan ve Türkiye'den oluşan Güney kanadı sayesinde Sovyetler Birliği'ne karşı ileri savunma cephesi oluşturulmasını mümkün kılmaktadır. Güney Kanadın oluşturulmasındaki bir diğer önemli neden de Ortadoğu'nun petrol kaynakları ve bunların Sovyet tehdidine karşı korunmasıdır. Ortadoğu'ya yönelik olası Sovyet tehdidi karşısında, İngiltere, Irak, İran, Türkiye ve Pakistan'ın üye olduğu CENTO³ kurulmuştur. Türkiye'nin uzun yıllar hem NATO hem de CENTO üyesi olmasından kaynaklanan bu tandem görevi bir bakıma, o döneme dayanmaktadır. Ortadoğu'ya yönelik dolaylı NATO stratejisi, 19. yüzyıl'da İngiliz İmparatorluğu'nun Çarlık Rusya'sının sıcak denizlere erişimini engelleme stratejisine benzer bir şekilde, Sovyetler Birliği'ne karşı düşünülmüştür. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, tek başına İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere yeterli olamayacağından, Amerika ile ittifak ilişkisi içerisinde bulunan Türkiye NATO'ya dahil edilmiş ve bu sayede cephe iyice doğuya çekilmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın 1952'deki NATO üyelikleri, NATO'nun ilk genişleme sürecidir.

Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu'dan ziyade çoğunlukla eski Varşova Paktı üyelerinden oluşan Doğu Avrupa ülkeleri ve bunların NATO'ya üye olarak katılmaları, NATO bakımından önem taşımaya başladı. Bu yeni genişleme dalgası ile Avrupa kıtasında kalıcı bir barış sağlanması düşüncesi öne çıkmakta idi. Avrupa

kıtasında Soğuk Savaş sonrası barış ve istikrarın kalıcı olamayabileceği endişesi, Balkanlar'da yaşanan katliamlar sonrası daha da artmakta idi. Ve NATO, 1990'ların başında Balkanlar'daki huzursuzlukların Avrupa güvenliğine olumsuz etkisini gidermek amacı ile alan dışına çıktı; yani kendi üyelerinin topraklarını savunmanın ötesinde görev üstlendi.

NATO ilk ittifak dışı barış operasyonlarına 1990'larda, Balkanlar'da Bosna ve Kosova krizlerinden dolayı imza atmaya başladı. Ancak, Balkanlar'daki operasyonlar, bölgenin Avrupa'daki NATO müttefiklerinin komşusu olduğundan bu olağanüstü derecede göze batmadı. Uluslararası kamuoyunda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın göbeğinde yaşanan bu yeni katliamlar ve temerküz kampları görüntülerinin etkilerinden dolayı Bosna müdahalesinin gerçekleşmesinde geç kalındığı görüşü hakimdi. Unutulmaması gereken önemli bir konu da, Balkanlar'da yapılan katliamlara karşı düzenlenen ve Türk Hava Kuvvetlerinin de katıldığı hava operasyonları ile o dönem NATO'nun, Avrupalı Müslüman halklarını korumuş olmasıdır.

11 Eylül Sonrası Alan Dışı Operasyonlar

2000'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte NATO'nun başlıca alan dışı operasyonları Afganistan'da, Somali açıklarında (korsanlığa karşı mücadele) ve Libya'da (hava operasyonları) olmuştur.

Afganistan

1990'larda Balkanlarda Bosna ve Kosova'dan sonra, NATO'nun ittifak dışına çıkmış olması tartışılırken, 2001 senesinde 11 Eylül terör saldırıları NATO'nun bu sefer alan dışı operasyonlarının ilkinin gerçekleştirilmesine neden olmuştur. 11 Eylül terör saldırılarının ardından, yıllarca Avrupa'yı Sovyet tehdidine karşı korumasının teminatı olarak görülen 5. Madde, A.B.D. için aktif hale getirilmiştir. Bu çerçevede kurulan ISAF barış gücünde Türkiye birkaç kere komutanlık görevini üstlenmiştir. 2002 yılında, Ecevit hükümeti döneminde alınan Afganistan'a asker gönderme kararından 10 sene sonra, Mart ayında yaşanan

talihsiz helikopter kazasında 12 askerimiz şehit düşmüştür. Türkiye, yaşanan üzücü olaylara rağmen barış gücündeki görevini başarıyla sürdürmektedir.

11 Eylül 2001'den sonra Afganistan'dan dolayı dikkatler artık alan dışı operasyonlara çevrilmiştir. Ancak gene de, NATO'nun Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin bugün olduğu dereceye geleceğini bundan 5-6 sene öncesine kadar tahmin etmek kolay değildi. Nitekim günümüzün A.B.D. Dışişleri bakan yardımcısı Phil. Gordon 2006 yılında kaleme aldığı bir çalışmada⁴ NATO'nun Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin ve faaliyetlerinin artacağı yönünde bir tahminde bulunmuştur.

Somali açıklarında korsanlarla mücadele

Somali'deki istikrarsızlık, iç savaş ve merkezi hükümetin çökmesi sonucu yaşanan otorite boşluktan dolayı Somali açıklarında deniz korsanlığı faaliyetlerini artmıştır. Aden Körfezi'nden geçen gemilere yapılan korsan saldırıları özellikle 2007'den bu yana ciddi biçimde artmıştır. Doğu Afrika ve bilhassa Somali açıklarında yürütülen korsanlarla mücadele faaliyetlerine Türk donanması önemli katkılarda bulunmuştur ve halen bulunmaktadır. Bu mücadele bilhassa Suudi Arabistan gibi korsan saldırılarından zarar gören ülkeler açısından da önemli olduğundan, bu ülkelerin gelecekte, NATO çerçevesindeki işbirliği süreçlerine katılma olasılığı bulunmaktadır.

Enerji taşımacılığında lojistik güvenliğine büyük önem veren Suudi Arabistan, özellikle 2008 yılında korsanlar tarafından kaçırılan 2 milyon varil kapasiteli Sirius Star Tankeri ve 2010 yılında kaçırılan başka bir Suudi tankerinden dolayı da bu konuya büyük önem vermektedir. Somali açıklarında korsanlarla mücadele, Ortadoğu petrol rollerini doğrudan etkilemesinden ötürü NATO ile Körfez ülkeleri arasındaki en önemli işbirliği konularından biridir.

Arap Baharı ve Libya Operasyonu

Libya operasyonundan önceki operasyonlar (Bosna, Kosova, Afganistan ve Somali açıklarının

İstanbul İnişiyatifi ülkelerinin pek çoğu, aktif biçimde NATO operasyonlarına çeşitli ölçülerde katkı sağlamaktadırlar.

daki) Ortadoğu'ya yakın ama doğrudan bölgeye yönelik olmamışlardır. 2011 senesinde özgürlük ve sosyal adalet çağrıları ile ilk olarak Tunus'ta gerçekleşen Arap Baharı devrimleri, Mısır'a kısa bir süre sonra da Libya'ya sıçramıştır. 2011'de, önce Fransa ve İngiltere'nin sürüklemesi ve Amerika'nın katılımı ile başlayan, ardından da NATO komutası altında yürütülen Libya operasyonu, doğrudan bir Ortadoğu ülkesinde gerçekleşen ilk operasyondur. Daha önce yürütülen NATO operasyonlarından farklı olarak, Amerika Birleşik Devletleri de başından itibaren Fransa ve İngiltere'nin yanında yer almasına karşın, bu sefer böyle bir operasyona öncülük etmemiştir.⁵ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile (UNSC Resolution 1973 (2011) SAYILI KARAR), sivil halkın korunması amacıyla Libya'da Uçuşa Yasak Bölge ilan edilmiştir. Ayrıca BM, Libya'ya silah ambargosu uygulanması için yasal zemin oluşturmuştur. Ancak, bu ambargo, aynı Bosna'da olduğu gibi, ilk etapta, silah ve teçhizat olarak za-

ten daha dezavantajlı durumda bulunan muhalif güçlerin silahlanmasını da zorlaştırdığından çok etkili olamamıştır. Uçuşa yasak bölge ve hava operasyonları ise Kaddafi'nin devrilmesinde daha etkin olmuştur.

Libya operasyonu boyunca, 2011 bahar döneminde Türkiye, Libya'dan, çoğu Türk vatandaşı, yaklaşık 25 bin kişinin tahliyesini gerçekleştirmiştir. Türkiye, daha sonra 2011 yılı boyunca, Libya'ya insani yardımda bulunmuştur.⁶ Libya'ya yönelik hava müdahalesinin bir NATO operasyonuna dönüşmesinden sonra, Türkiye operasyon boyunca muharip taraf olmayarak, gayretlerini insani yardımlar, tahliyeler ve lojistik destek üzerine yoğunlaştırmıştır.

NATO hava operasyonu ile, Kaddafi güçlerine karşı muhalif güçlere havadan destekte olunmuştur. Tam da NATO operasyonunun tartışıldığı bir dönemde, uzun ve yıpratıcı bir süreçten

sonra, NATO hava desteği sayesinde Haziran 2011'de savaş muhalif kuvvetler lehine dönmeye başlamıştır.⁷

Bu günlerde Suriye'de yaşananlar, ilk olarak akla benzer bir NATO operasyonu olasılığını getirmekte ise de her vaka farklı bir vakadır ve Libya operasyonunun Ortadoğu bölgesindeki ilk NATO operasyonu olduğunu da unutmamak gerekir. Ayrıca Rusya'nın bir zamanlar Akdeniz'deki deniz üssü olan Suriye'ye karşı olası bir NATO operasyonunu caydırmak için donanmasını da bölgeye göndermesi hafızalarda çok tazedir.

Kurumsal Çerçeve de Komşu Bölge Ülkeleri İle İşbirliği

Bazı görüşlere göre NATO'nun bir daha Libya'daki gibi bir operasyon yürütmesi ve bu şekilde bir müdahalede bulunması zordur. Ancak, son yıllarda Birleşmiş Milletler'in başarılı olarak kabul edilen Barış Operasyonlarının çoğunda NATO'nun varlığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi de ordusu bulunmayan Birleşmiş Milletler'in Güvenlik Konseyi Kararlarını, ülkelerin yanı sıra, uygulayabilecek ve gerekli altyapı, donanım ve tecrübeye halihazırda sahip tek uluslararası savunma ittifakının NATO olmasıdır. Bu da NATO'nun barış operasyonlarına katkısının azalmayıp, aksine uzun dönemde artabileceğinin önemli bir göstergesidir. Bu bakımdan, NATO da kurumsal çerçevede BM'nin yanı sıra Avrupa Birliği (AB) ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) gibi uluslararası kuruluşlarla olan işbirliğinin artırılmasına büyük önem vermektedir. NATO'nun bu kapsamlı Yaklaşım (Comprehensive Concept) uygulaması, konuya ve konjonktüre göre ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ile olan işbirliğinin artırılmasına dayanmaktadır. Konuya göre başka ülkeler ve kuruluşlar ile işbirliğini artırma yönünde adım NATO+n⁸ diye adlandırmaktadır.

Operasyonların dışında, kurumsal çerçeve açısından bakıldığında, NATO'nun Ortadoğu'ya yönelik politikasının iki ana dayanağı vardır. Bunlar Akdeniz diyalogu ve İstanbul İşbirliği İnisiyatifi'dir. Bu iki çerçevenin öncelikli oldukları, 2010 Kasımında Lizbon'da kabul edilen

yeni stratejik konseptten anlaşılmaktadır. Akdeniz Diyalogu'na yeni ülkelerin katılmasından, Körfez ülkelerinin oluşturduğu İstanbul İşbirliği İnisiyatifi'nde de bölge ülkeleri ile olan siyasal ve askeri işbirliğinin daha da derinleştirilmesinden açıkça bahsedilmektedir. Arap Baharı'nın getirebileceği istikrarsızlıklar, çatışmalar ve bilinmeyenler göz önünde tutulduğunda Ortadoğu, Körfez, Kuzey Afrika ve Akdeniz bölgesinin NATO'nun güvenlik mülahazalarında giderek daha fazla ağırlık kazanacağı ve dolayısı ile NATO'nun bu bölgelerle ortaklık faaliyetlerini derinleştirme ve geliştirme yolunda çaba harcıyacağı aşikardır. Önümüzdeki Mayıs ayında NATO'nun Şikago Zirvesinde⁹ bu konuda kapsamlı kararlar alınması beklenmektedir.

Akdeniz Diyalogu

İlk olarak 1994 yılında başlatılan Akdeniz Diyalogu, Akdeniz'in NATO üyesi olmayan Ortadoğu ülkeleriyle¹⁰ işbirliğini arttırmak amacı ile kurulmuştur. Bu bağlamda bölgesel güvenliğin ve istikrarın korunmasının yanı sıra, daha iyi bir karşılıklı anlama sürecinin oluşturulması ve diyalog ülkelerinde NATO hakkındaki bazı yanlış izlenimlerin ortadan kaldırılması öncelikli olarak hedeflenmişti. 2004 yılında İstanbul'daki zirvede ise, iddialı bir işbirliği çerçevesinin hazırlanması ile birlikte, Akdeniz Diyalogu, eğitim işbirliği dahil, tam anlamı ile bir ortaklık programına dönüştü. 2004 yılında, Bakanlar ile Genelkurmay Başkanları seviyesinde 100 işbirliği alanında faaliyet gerçekleştirirken, bu rakam 2011 yılına gelindiğinde 700'ü aştı.¹¹ Akdeniz Diyalogu ülkeleri Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya ve Tunus'tur. Kimi zaman İsrail'in de bu grubun bir parçası olması, diğer ülkeler ve bilhassa da Mavi Marmara Baskınının ardından Türkiye açısından sorun teşkil edebilmektedir. Bu nedenle, toplantıların esneklik kazanması için, diyalog ülkelerinin grup olarak ele alınmasından ziyade her biri ile NATO+1 şeklinde yani tek taraflı olarak görüşülmektedir. 2012 yılı itibari ile NATO, bütün ortaklık platformlarını tek bir program altında da toplayacaktır. Akdeniz Diyalogu ortağı ülkeleri tek bir grup olarak değerlendirmekten ziyade bu ortaklık sıfatı ile birebir ele alıp görüşecektir.

NATO, 1990'ların başında Balkanlar'daki huzursuzlukların Avrupa güvenliğine olumsuz etkisini gidermek amacı ile alan dışına çıktı; yani kendi üyelerinin topraklarını savunmanın ötesinde görev üstlendi.

Burada bahis konusu olan, ortaklık faaliyetleri menüsünün farklı gruplardaki ortakların hepsine açılmasıdır.

İstanbul İşbirliği İnisiyatifi

2004 Senesinde İstanbul zirvesi ardından KİK ülkeleri NATO ile Akdeniz Diyaloguna benzer bir çerçevede işbirliği ve ortaklığa davet edilmiştir. Aynı Akdeniz Diyalogu gibi, benzer prensiplere sahip bu İnisiyatif ülkeleri de tek tek ele alınmaktadır. Hali hazırda Bahreyn, Kuveyt, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri 2005'ten bu yana İstanbul İşbirliği İnisiyatifine katılmaktadırlar. Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) 6 üyesinden 4'ü İstanbul İşbirliği İnisiyatifi'nin de (İstanbul Girişimi) katılımcıdır. Bu İnisiyatif'in henüz parçası olmayan Suudi Arabistan ve Umman da bu ortaklığa zaman zaman ilgi duyabilmektedirler. Henüz, Akdeniz diyalogu ülkeleri kadar yoğun bir biçimde faaliyetler gerçekleştirilmemiş olsalar da, İstanbul İnisiyatifi ülkelerinin pek çoğu, aktif biçimde NATO operasyonlarına çeşitli ölçülerde katkı sağlamaktadırlar. Afganistan'daki ISAF misyonuna birçok Körfez ülkesi aktif olarak destek vermekte ve çeşitli faaliyetlere katkıda bulunmaktadırlar. 2011'deki Libya Operasyonu'na ise bilhassa Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri ivedilikle hava araçlarının kullanılması yönünde doğrudan katkıda bulunmuş ve operasyonun başarısında önemli rol oynamışlardır.¹²

Kurumsal olarak, İstanbul İnisiyatifi sayesinde, NATO ile KİK ülkeleri arasındaki siyasal, savunma ve güvenlik alanlarındaki işbirliğinin önümüzdeki yıllarda daha da artması mümkündür. Bu bakımdan, bölge güvenliğinde ordusu kilit rol oynayan Suudi Arabistan'ın da İstanbul İşbirliği

İnisiyatif'inin bir ortağı olup, NATO ile güvenlik alanında işbirliği çerçevelerine daha fazla katılması, bölgenin istikrarına katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde, son günlerde çok tartışma konusu olan Hürmüz Boğazı'nın geçtiği Umman'ın da İstanbul İnisiyatifi'nin ortağı olması, NATO ile yapılacak olası savunma işbirliklerinden istifade edebilmesi anlamına gelecektir. Türkiye de KİK'in stratejik ortağı olarak Suudi Arabistan, Umman ve diğer Körfez bölgesi ülkeleri ile her geçen gün bağlarını kuvvetlendirmektedir ve NATO ile KİK arasında aracı konum üstlenebilecek konumdadır.

KİK ülkelerinin NATO ile işbirliği, özellikle dış tehditlere karşı kendi silahlı kuvvetleri ile savunma kabiliyetlerini güçlendirmeleri durumunda, artabilecektir.¹³ KİK'in halihazırda hem siyasi hem de ekonomik bir kuruluş olmasının yanısıra ileride bir savunma ittifakı zeminini de oluşturma olasılığı göz ardı edilemez. NATO üyesi olan Türkiye, aynı zamanda da KİK'in stratejik ortağı olmasından dolayı, bu işbirliğinde önemli rol üstlenmeye devam edebilecektir.

Deneyimli Barış Gücü Türkiye

Türkiye, Bosna, Kosova, Afganistan, Somali ve Libya operasyonların tamamında gerek çatışma, gerek insani yardım, gerekse de yeniden yapılandırma ve yeniden imar projeleri ile önemli katkılarda bulunmuştur. Bu da Türk ordusunun, barış gücü ve operasyonlarına katılım bakımından, en deneyimli ordulardan biri olmasını sağlamıştır. Askeri güce ve savunma misyonlarına ilaveten, Türkiye bilhassa yeniden yapılandırma, yeniden imar, siyasi yapılanma gibi sivil görevlerde de önemli katkılar sağlamıştır. Örneğin,

Libya'ya yönelik hava müdahalesinin bir NATO operasyonuna dönüşmesinden sonra, Türkiye operasyon boyunca muharip taraf olmuyarak, gayretlerini insani yardımlar, tahliyeler ve lojistik destek üzerine yoğunlaştırmıştır.

Afganistan'daki bölgesel yeniden yapılandırma ve iskân timlerinde (Provincial Reconstruction Teams-PRT) olduğu gibi, Türkiye tarım ve okul gibi sivil alanlarda da ülkenin yeniden imarına katkıda bulunmuştur. Bunlara ilaveten ülkedeki NATO'nun en üst düzey sivil temsilcisi uzun bir süre eski Dışişleri Bakanı ve Meclis Başkanı Sayın Hikmet Çetin olmuştur.

Libya operasyonundan sonra, Türkiye, çeşitli malzeme, teçhizat, üniforma ve aracın yanı sıra, polis gücünü eğitmek gibi sivil yeniden yapılandırılma projelerine de önemli ölçüde destek vermektedir.¹⁴ Türkiye bu sivilleşme ve yeniden yapılandırma sürecinde Bosna, Kosova ve Afganistan'daki tecrübelerini burada da aktarmaya devam edebilir. Ayrıca, NATO içerisindeki deneyimlerini Ortadoğu genelinde de aktarabilir.

Türkiye, bu barış operasyonları ve çeşitli deneyimlerinden sonra hem askeri alanda, hem de siyasi, sivil ve yeniden yapılandırma süreçlerinde deneyimli bir barış gücü olmuştur. Bu da Arap Baharı sonrası dönemde, yeni Ortadoğu için önemli bir deneyimdir. Türkiye'nin bölgede artan gücünün, yumuşak güce ve değerlere dayalı olduğu göz önünde tutulursa, yeni yönetimlerin ülkelerini yeniden yapılandırma süreçlerinde, özellikle eğitim ve kurumsal yapılandırma konularında da Türkiye'nin barış gücü deneyimlerinden istifade etmek istemeleri beklenebilir.

Türkiye, NATO İle Ortadoğu'da Önemli Roller Üstlenmelidir

Ortadoğu'ya yönelik yeni Türk dış politikasında önemli unsurlardan biri de değerler ve çıkarlar

arasındaki hassas dengenin gözetilmesidir. 2011 Arap Baharı'ndan bu yana, Türkiye Ortadoğu'daki özgürlük ve demokrasi gibi değerlere daha çok vurgu yapmaya başlamıştır. Türkiye, bunu yaparken diğer taraftan da istikrar ve güvenliğe de aynı oranda önem vermektedir.¹⁵ Yeni Ortadoğu'da, Türkiye'nin en çok vurgu yaptığı değerlerin başında, özgürlük, demokrasi, laiklik ve serbest piyasa ekonomisi gelmektedir.¹⁶ Özgürlükler ve güvenlik gibi dengelerin yanı sıra, Türkiye hem bölgesel hem de uluslararası kamuoyununca meşru kabul edilecek adımlar atılmasına da büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, Türkiye, neredeyse 10 yıldır "Komşular ile Sıfır Sorun" prensibine dayanarak inşa etmiş olduğu Suriye ile ilişkilerinde, insan hakları ve özgürlük gibi değerler verdiği önemden dolayı Esad rejimine karşı eleştirel bir tutum sergilemektedir. Türkiye'nin bundan sonraki dönemde de Ortadoğu'da yapılabilecek çok taraflı ve uluslararası meşruiyeti olan müdahaleler içinde çeşitli seviyelerde yer alma ihtimali oldukça kuvvetlidir. Bundan dolayı Türkiye, üye olmayıp ancak gözlemci ya da stratejik ortağı olduğu Arap Ligi ve Körfez İşbirliği Konseyi gibi bölgesel kuruluşlarla, üyesi olduğu NATO arasındaki sinerjinin arttırılmasına katkıda bulunmalıdır. Böylece, Ortadoğu'da güvenlik ve istikrarın muhafaza edilmesine katkıda bulunması da mümkün olacaktır. Türkiye bunu yapmaktan çekinmemelidir, çünkü sadece Ortadoğu'da saygınlığı ve "Yumuşak Gücü" artmakla kalmamakta¹⁷, aynı zamanda da NATO içerisinde de artan etkisi ile karar mekanizmalarında daha fazla gündem belirleyen ülke haline gelmektedir.

Türkiye, üye olmayıp ancak gözlemci ya da stratejik ortağı olduğu Arap Ligi ve Körfez İşbirliği Konseyi gibi bölgesel kuruluşlarla, üyesi olduğu NATO arasındaki sinerjinin arttırılmasına katkıda bulunmalıdır.

Füze Savunma Ve Erken Uyarı Sistemi

NATO'nun giderek, kendi alanının dışındaki bölgelerde barışı koruma veya bunalım yönetimi harekâtlarında daha fazla bulunması ihtimallerine ilaveten, kitle imha silahlarının ve bunları fırlatma vasıtalarının yayılması veya siber savunma ve enerji güvenliği gibi NATO ülkelerinin algıladığı yeni riskler de mevcuttur. Nitekim bu riskler 2010 yılında Lizbon'da benimsenen yeni Stratejik Konsept'te kabul edilmiş ve örneğin kitle imha silahları ve vasıtalarının yayılması riskine karşı, NATO'nun esasen geliştirilmekte olan füze savunma sisteminin kapsamının, üye ülkelerin topraklarını ve nüfuslarını koruyacak şekilde genişletilmesi kararlaştırılmıştır. Bu yaklaşımın, Ortadoğu'daki gelişmelerden tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Nitekim İran, bu sistemin kendisine karşı geliştirildiğini ileri sürmekte, Türkiye ise esasen savunmaya yönelik olan bu sistemin herhangi bir ülkeyi hedef almadığını vurgulamaktadır.

Kimi uzmanlar, nükleer müzakerelerde savunma sisteminin olamayacağından ve ikincil vuruş kabiliyetinin (Second Strike Capability) ortadan kalkma durumunda karşı tarafın önleyici bir saldırıda bulunmaya sürükleyebileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Ancak, bu uzmanların atladıkları çok önemli bir husus, bu ikincil vuruş kabiliyeti meselesi, sadece iki kutuplu Soğuk Savaş döneminde¹⁸, hali hazırda çok sayıda nükleer başlıklı silaha sahip, Sovyetler Birliği için yapılan planlara dayanmakta idi. Bu sistemin Türkiye'nin komşularını rencide edebileceği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Fakat nasıl ki bağımsız ve egemen bir devlet kendini savunabilmesi adına

balistik füze geliştirme faaliyetlerini sürdürebiliyorsa, Türkiye'nin de kendini müdafaa edebilmesi adına bir savunma sistemi içerisinde yer alması doğal karşılanmalıdır. Dolayısıyla sivil halkların kitle imha silahlarına karşı korunabilmesi için kurulan NATO füze savunma ve erken uyarı sisteminin parçası olmak Türkiye'nin son yıllarda vermiş olduğu en doğru kararlardan biri olarak görülebilir. Malatya Kürecik'te kurulan radar sistemi sayesinde de Türkiye, NATO'nun 21. Yüzyıldaki en önemli savunma sistemlerinden birinin de parçası olmuştur.

Sonuç

NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde Ortadoğu ile ilgileneceği birçok kişinin aklına gelmeyebilirdi. Ancak, günümüz koşullarında NATO'nun sadece bir savunma ittifakı değil, aynı zamanda bir Güvenlik Kuruluşu olduğu ve kurumsal olarak bu çerçeveye sahip tek etkin uluslararası kuruluş niteliği taşıdığı ve esas itibarıyla çok uluslu bir harekâtı sevk ve idare edebilecek yapıya sahip yegane uluslararası savunma kuruluşu olduğu gerçeği de göz önünde tutulmalıdır. 60. yılını kutlayan Türkiye'nin NATO üyeliğinin önümüzdeki yıllarda bu kurumsal çerçevenin Ortadoğu'daki ülkeler, bilhassa bölgesel kuruluşlar ile olan işbirliğinin arttırılması sürecine girme ihtimali yüksektir. Türkiye Ortadoğu'ya olan coğrafi ve kültürel yakınlığından ötürü NATO'nun bu bölgeye yönelik istikrar ve güvenliği arttıracak işbirliği ve ortaklıklarında önemli roller üstlenebilecektir. Buradaki en önemli rol de, Türkiye'nin NATO gibi çok uluslu bir kuruluşun iç dinamiklerince yürüttüğü çok taraflı diplomasiyi artık sadece kuruluş içerisinde değil,

aynı zamanda bölgesel ortaklar ile de yürütmesidir. Pek çok eleştiri, Türkiye'ye rollerin biçildiği ve Türkiye'nin Batılı güçlerin maşası olarak hareket etmesi yönündedir. Hâlbuki Türkiye bu kuruluşlarda artık adının da üstünde olduğu gibi İstanbul İşbirliği İnisyatifi örneğinde olduğu

gibi kendi İnisyatifiyle ajanda belirleyici ülke konumundadır. Unutulmamalıdır ki, Ortadoğu bölgesinin gelişmiş, müreffeh, istikrarlı ve barış içerisinde olmasından da en çok istifade edecek ülkelerin başında da Türkiye gelmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti 19-20 Kasım 2011'de Lizbon'da düzenlenen Devlet ve Hükümet başkanları zirve toplantısında kabul edilmiştir. NATO's NEW STRATEGIC CONCEPT, "Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the members of the North Atlantic Treaty Organization" NATO Public Diplomacy Division, 1110 Brussels-Belgium.
- 2 Bruce R. Kuniholm "The Near East Connection: Greece and Turkey in the Reconstruction and Security of Europe, 1946-1952" (1984) Hellenic College Press, Brookline, Massachusetts, 02146, USA. Sayfa 26-27 ve 32-33.
- 3 Bağdat Paktı 1955'de kurulduktan kısa bir süre sonra 1958'de Irak, bu paktan çekilmiştir. Bundan dolayı 1958'den itibaren kalan diğer ülkelerin kurduğu paktı oluşturan örgüte CENTO adı verilmiştir.
- 4 Phil Gordon, "NATO's Growing Role in the Greater Middle East," Spring 2006 Brookings Institution / The Emirates Center for Strategic Research and Research, Emirates Lecture Series -63- 2006, Lecture presented 20 December 2005. (http://www.brookings.edu/papers/2006/spring_middleeast_gordon.aspx Son Erişim: 22 Mart 2012)
- 5 Hürriyet İnternet Portalı – Hürriyet Planet 17 Kasım 2011 (<http://www.hurriyet.com.tr/planet/19263051.asp>) Son Erişim 25 Ocak 2012 Saat 23:00
- 6 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (www.mfa.gov.tr) Son Erişim 22 Ocak 2012 Saat 20:40
- 7 Reuters: "Rebels Dismiss Election Offer, NATO pounds Tripoli" by Nick Carey, 16 June 2011 (<http://www.reuters.com/article/2011/06/16/us-libya-idUSTRE7270JP20110616>) Son Erişim 23 Ocak 2012 saat 21:08
- 8 Burada konuya göre NATO ittifak üyeleri artı ilgili ortak ülke sayısı anlamına gelmektedir (n= Mevzubahis konu için ilgili ülke sayısı).
- 9 NATO'nun Şikago Zirvesi 20-21 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilecektir. (http://www.nato.int/cps/en/SID-861E647B-7C9A0810/natolive/events_84074.htm Son Erişim: 22 Mart 2012)
- 10 Moritanya Akdeniz'de kıyısı olan bir ülke olmamasına karşın Akdeniz Diyalogu ülkelerindedir.
- 11 NATO Resmi İnternet Sitesi, NATO Mediterranean Dialogue (http://www.nato.int/cps/en/SID-AF5F9770-E976982B/natolive/topics_60021.htm? Son Erişim: 22 Mart 2012)
- 12 NATO Resmi İnternet Sitesi, NATO-Topic: Istanbul Cooperation Initiative (ICI) (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_58787.htm? Son Erişim: 22 Mart 2012)
- 13 KİK ülkelerinin savunma kapasitelerini arttırması sonucuna varan yazılardan bir örnek: Birol Başkan "Turkey-GCC Relations: Is there a future?" Insight Turkey, v.13, no.1, (January-March, 2011).
- 14 Anadolu Ajansı: "Libya'lı Polisler Türkiye'de Eğitilecek" 16 Ocak 2012 (<http://www.aa.com.tr/tr/kategoriler/turkiye/111155-libyali-polisler-turkiyede-egitilecek>) Son Erişim 25 Ocak 2012 saat 22:08
- 15 Dışişleri Bakanı, Sayın Prof. A. Davutoğlu'nun 23 Aralık 2011'deki Büyükelçiler Konferansı Açılış konuşması. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sn_-ahmet-davutoglu_nun-iv_-buyukelciler-konferansi-acis-konusmasi_-23-aralik-2011.tr.mfa) Erişim: 9:00 GMT+2, 6 Ocak 2012
- 16 Bilhassa Başbakan Erdoğan'ın Eylül 2011'de Tunus'ta yaptığı konuşmadaki Özgürlük, Demokrasi ve Laiklik vurgusu çok önemlidir.
- 17 Jason Pack and Martin Van Creveld "In the Arab Spring, Watch Turkey," The New York Times, January 5, 2012.
- 18 İkincil Vuruş Kabiliyeti (Second Strike Capability) sonucu Karşılıklı Kesin Yokediliş (Mutually Assured Destruction -MAD) durumu ortaya çıkmaktadır.